

Waldemar Chrostowski

"The Four Gospels 1992 - Festschrift
Frans Neirynck", Vol. I-III, F. Van
Segbroeck [et al.], Leuven 1992 :
[recenzja]

Collectanea Theologica 63/4, 213-216

1993

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

wniczkach poszczególnych lekcji, indeks słów angielskich z tychże słowniczków, indeks podmiotowy podający w porządku alfabetycznym problemową zawartość lekcji, indeks cytowanych w ćwiczeniach i objaśnieniach syntaktycznych miejsc biblijnych oraz indeks miejsc biblijnych użytych jako ilustracje wyjaśnień na temat akcentów. Celem indeksów jest pokazanie jak słownictwo i różne formy morfologiczne funkcjonują w obrębie języka jako całości. Szczegółowe wykazy nie tylko pozwalają szybko znaleźć potrzebne słowo albo objaśnienie, lecz — zgodnie z zasadą „repetitio mater scientiae” — powiększają owoce procesu uczenia się.

Dwutomowa publikacja opracowana przez doświadczonego wykładowcę jest adresowana do tych, którzy pragną nauczyć się greki NT, lecz z różnych przyczyn nie mogą tego uczynić pod kierunkiem nauczyciela. Chodzi więc po prostu o samouczek. Zakłada się, że student w ogóle nie zna języka, który go fascynuje i ma zaledwie podstawową znajomość zasad gramatyki grecko-łacińskiej. Chociaż dominują zagadnienia z dziedziny morfologii greki nowotestamentowej, podręcznik zawiera także objaśnienia podstawowych konstrukcji składniowych. Jego niezaprzeczalnym walorem jest fakt, że autor ilustruje i potwierdza wywody przykładami z oryginału NT, co sprawia, że w trakcie 100 lekcji student przeczyta całą drugą i czwartą Ewangelię kanoniczną. Gdyby zakładać cykl uczenia się lub nauczania naśladujący tygodniowy wymiar godzin przewidzianych w Papieskim Instytucie Biblijnym i stawiane tam wymagania, to materiał podręcznika można przerobić w około 25 tygodni, czyli w okresie dwóch pełnych semestrów.

Profesor J. Swetnam dedykował dzieło swoim studentom — „dawnym, obecnym i przyszłym”. Należy przypuszczać, że tych ostatnich będzie najwięcej, mimo że liczba absolwentów profesora jest absolutnie rekordowa. Nowy, chociaż dla wielu znany, podręcznik został przyjęty z entuzjazmem. Trzeba mieć nadzieję, że i w naszym kraju trafi do rąk wykładowców greki nowotestamentowej, nawet jeśli sami nie mieli szczęścia być uczniami Profesora. W zamiarach autora leży przygotowanie i wydanie materiałów wprowadzających do składni greki NT. Na razie, odpowiadając na wzruszającą dedykację, dziękujemy, Księżo Profesorze!

ks. Waldemar Chrostowski, Warszawa

P. Van SEGBROECK — C. M. TUCKETT — G. Van BELLE — J. VERHEYDEN (Eds.), *The Four Gospels 1992 — Festschrift Frans Neirynck*, Vol. I—III, Bibliotheca Ephemeridum Theologiarum Lovaniensium C, Leuven University Press — Uitgeverij Peeters, Leuven 1992, s. XVII + 2668 + 5.

18 sierpnia 1992 r. w ramach 41 sesji Colloquium Biblicum Lovaniense, odbyła się publiczna prezentacja i wręczenie monumentalnej *Księgi pamiątkowej*, opracowanej dla uczczenia 65. rocznicy urodzin belgijskiego bibliisty Fransa Neiryncka. Urodzony w 1927 r. w zachodniej Flandrii otrzymał w 1953 r. święcenia kapłańskie, po czym odbył uwieńczone doktoratem studia na Wydziale Teologicznym Katolickiego Uniwersytetu w Leuven (1953—1957). Wykładał sakramentologię i eklezjologię w Seminarium Duchownym w Brugge (1957—1960), a następnie podjął wykłady na Uniwersytecie Katolickim w Leuven. Tam rozwijała się jego kariera naukowa docenta i profesora. W latach 1968—1972 był dziekanem Wydziału Teologicznego. Z dniem 1 października 1992 r. prof. F. Neirynck przeszedł na emeryturę. Członek wielu belgijskich i zagranicznych towarzystw naukowych podejmował liczne prace wydawnicze, zaangażowany w tak renomowanych seriach jak *Ephemerides Theologicae Lovanienses*, *New Testament Studies* czy *Bibliotheca Ephemeridum Theologiarum Lovaniensium*, w której, jako jubileuszowy — setny — tom, ukazał się *Festschrift* jemu poświęcony. Lista publikacji profesora obejmuje niemal 300 studiów naukowych (książek,

monografii i artykułów) oraz ponad 250 recenzji. Jest też promotorem kilkudziesięciu prac doktorskich. Wszystkie te osiągnięcia tworzą niezwykle okazały dorobek.

Redaktorami trzynomowej publikacji, której przygotowanie zajęło dwa lata, są trzej uczestnicy prowadzonego przez prof. Neiryńcką seminarium Nowego Testamentu (F. Van Segbroeck, G. Van Belle i J. Verheyden) oraz sekretarz Międzynarodowego Towarzystwa Studiów Nowego Testamentu C. Tuckett (Manchester). Zamieszczone w *Festschrift* przyczynki idą po linii głównych zainteresowań profesora, które znalazły wyraz w jego najbardziej znanych i cenionych publikacjach, mianowicie *Duality in Mark* (1972), *The Minor Agreements of Matthew and Luke against Mark* (1974), *Jean et les Synoptiques* (1977) oraz *New Testament Vocabulary* (1984), a także w dwóch książkach zbierających najważniejsze artykuły rozproszone w rozmaitych czasopismach, zatytułowanych *Evangelica* (1982) i *Evangelica II* (1991). Profesor Neiryńck jest przedstawicielem i zwolennikiem klasycznej już tzw. teorii dwóch źródeł. Jego badania, skoncentrowane na Ewangeliach kanonicznych, cechuje podkreślanie pierwszeństwa Mk i silne dowartościowywanie źródła Q. Sporo uwagi poświęcił także analizie stylu poszczególnych ewangelistów i ustalaniu relacji synoptyków do Jana. Pisząc na ogół w języku flamandzkim i francuskim dał wyraz znajomości angielskiej i niemieckojęzycznej literatury. Z tych kręgów językowych wywodzą się uczeni, których przyczynki złożyły się na ofiarowany jubilatowi *Festschrift*. Większość autorów naucza i pisze w duchu zbliżonym do poglądów, jakie wygłasza Neiryńck, ale w obszernej publikacji znalazły się również głosy badaczy o odmiennych poglądach.

Na trzy potężne tomy, o łącznej objętości ponad 2,5 tys. stron, złożyły się artykuły, które wyszły spod pióra 125 autorów z 19 krajów. Najwięcej napisano po angielsku (65), dalej po niemiecku (35) i francusku (25). Autorzy wywodzą się z Niemiec (28), USA (24), Belgii (22), Wielkiej Brytanii (14), Holandii (8), Francji (6), Szwajcarii (4), Kanady i Szwecji (po 3), Australii, Izraela, Luksemburga i Norwegii (po jednym). Zdziwienie i niedosyt budzi zupełny brak biblistów z krajów Europy Środkowo-Wschodniej, co zastanawia tym więcej, że w latach 60., 70. i 80. studiowało przecież w Leuven sporo Polaków, a zapewne także i przedstawiciele naszych innych, zwłaszcza południowych sąsiadów.

Pierwszy tom (s. I—XVIII + 690) obejmuje dwie części poprzedzone wstępem i *Częścią wprowadycyjną*. Wstęp pochodzi od redaktorów i podaje informacje na temat okoliczności powstania i zawartości monumentalnej publikacji. *Preliminary Part* (s. 1—89) zawiera bibliografię publikacji F. Neiryńcką (G. Van Belle), jego *Curriculum Vitae*, zwięzły opis drogi i poglądów naukowych (F. Van Segbroeck), fragment notatek z dziennika prowadzonego przez profesora dotyczący kontrowersji wokół jego zapatrywań na naturę Ewangelii Dzieciństwa z Lk 1—2, które stały się powodem do oskarżenia go w Stolicy Apostolskiej, prezentację dokonań Jubilata na Uniwersytecie Katolickim w Leuven (J. Delobtl) oraz wypowiedź kard. G. Daneelsa zatytułowaną *Kościół a egzegeza*. Wszystkie teksty, z wyjątkiem cytowanych w nich fragmentów obcojęzycznych, zostały napisane w języku flamandzkim, co czytelnikom spoza Belgii utrudnia dokładne zapoznanie się z ich treścią.

Dwie pierwsze części jubileuszowej publikacji noszą tytuły *Ewangelia(e)* (s. 90—357) i *Źródło mów Q* (s. 359—688). W pierwszej znalazło się 14 artykułów. Otwiera je tekst *The Theological Stakes in the Synoptic Problem* (J. S. Kloppenborg), zaś zamyka *Printed Editions of Greek Synopses and their Influence on the Synoptic Problem* (J. K. Elliott). Nie sposób pokusić się o ocenę poszczególnych przyczynków, odzwierciedlałyby ona zresztą upodobania i zainteresowania czytelnika. Tym niemniej zasadne wydaje się wskazanie na kilka tytułów w każdej części *Festschriftu*.

I tak w części pierwszej na szczególną uwagę zasługują artykuły: *Die Bedeutung der Evangelien in der Theologiegeschichte bis zur Kanonbildung* (W. Schmithals), *The Son of Man and the Synoptic Problem* (M. D. Hooker), *The Shema in Early Christianity* (B. Gerhardsson) oraz *Das Zeugnis der frühen Papyri für den Text der Evangelien* (B. Aland). W drugiej części, zawierającej 15 przyczynków, na początku umieszczono artykuł *The Sayings Q* (J. M. Robinson), a na końcu *Die Funktion der Herrenworte in der ethischen Argumentation des Paulus im Ersten Korintherbrief* (A. Lindemann). Wszystkie rozważania obracają się wokół problematyki źródła Q. Zbierają wyniki dotychczasowych poszukiwań i wytyczają nowe horyzonty badawcze. Na wyróżnienie zasługują teksty: *Eine weisheitliche Grundschrift in der Logienquelle?* (D. Zeller), *Apocalyptic and the Synoptic Sayings Source Q* (A. D. Jacobson), *The Temptation Narrative in Q* (C. M. Tuckett), *A Palestinian Collection of Beatitudes* (J. A. Fitzmyer) oraz *The Synoptic Problem — „Minor” Agreements and the Beelzebul Pericope* (M. E. Borings).

Tom drugi (s. 691—1720) obejmuje trzy kolejne części. Najdłuższa (s. 691—1184) jest poświęcona Ewangelii Marka. Otwiera ją pożyteczna synteza *The Pre-Markan Tradition in Recent Research (1980—1990)*, której autorem jest W. R. Telford, zamyka równie udany przyczynek *The Reversed Contextualization of Psalm 22 in the Markan Crucifixion: A Socio-Rhetorical Analysis* (V. K. Robbins). Na rozważania dotyczące Ewangelii Marka składa się 25 tekstów. Oto niektóre tytuły: *Vormarkinische Logientradition-Parallelen in der urchristlichen Briefliteratur* (C. Breytenbach), *Markus, Begleiter des Petrus?* (E. Schweitzer), *Marc, lecteur de Pierre et de Paul* (P. Rolland), *Mark and the Fusion of Traditions* (B. Orchard — jego poglądy przybliżył w Polsce R. Bartnicki, zob. CT 59/1989/3, s. 5—25), *The Date and Provenance of Mark's Gospel* (E. E. Ellis), *The Quest for the Community of Mark's Gospel* (J. R. Donahue), *Structure théologique du Marc* (C. Minette De Tillese) oraz 12 przyczynków poruszających rozmaite szczegółowe problemy Markowej Ewangelii. Część czwarta, z 13 artykułami (s. 1187—1468), ma na względzie Ewangelie Mateusza. Rozpoczyna ją artykuł *Matthew: biblos, euangélion, or bios?* (G. N. Stanton), natomiast zamyka *Matthew's Account of the Burial of Jesus: Mt 27, 51—61* (D. Senior). Z ogólniejszych rozważań warto wymienić: *Matthew: Structure, Biographical Impulse, and the „Imitatio Christi”* (D. C. Allison), *Versuch zur Christologie des ersten Evangeliums* (I. Broer), *Christology and Church in Matthew* (C. E. Carlston) oraz *Matthew's Awareness of Markan Redaction* (J. D. G. Dunn). Analityczne rozważania dotyczą tekstów Mt 1, 2; 1—2; 13, 47—50; 19, 16—22 (pióra D. J. Harringtona, dobrze znanego w Polsce z książki *Klucz do Biblii*) i Mt 27, 57—61. Zamykająca tom drugi część piąta (s. 1469—1716) ma za przedmiot Ewangelie Łukasza. Otwiera ją artykuł podejmujący standardowy temat *The Third Gospel as a Preface to Acts? Some Reflections* (C. K. Barrett), kończy analityczny przyczynek *Lk 24,12 — ein Produkt lukanischer Redaktion?* (A. Dauer). Tylko trzy artykuły poruszają ogólną problematykę, natomiast 12 pozostałych obraca się wokół różnych szczegółowych kwestii trzeciej Ewangelii kanonicznej.

Trzeci tom monumentalnego *Festschriftu* obejmuje dwie ostatnie części, szóstą i siódmą, poświęcone Ewangelii Jana (s. 1721—2222) oraz recepcji Ewangelii (s. 2223—2536). Co się tyczy Ewangelii Jana to dziesięciu autorów porusza problemy o charakterze introdukcyjno-ogólnym, natomiast piętnastu omawia wybrane zagadnienia szczegółowe. W pierwszej grupie odnotujmy teksty: *Synoptische und johanneische Christologie — ein Vergleich* (R. Schnackenburg), *Johannes und die Synoptiker* (U. Schnelle), *The Independence of the Gospel of John: Some Observations* (P. Borgen), *Locality and Doctrine: Mark and John Revisited* (S. Freyne), oraz *Les*

parenthèses johanniques (G. Van Belle). W drugiej umieszczono 15 przyczynków, z których trzy dotyczą J 1 zaś pięć omawiają J 20—21. Siódmą część *Festschriftu* otwiera artykuł *Les premiers indices d'une réception de l'évangile de saint Jean* (R. Kieffer), zamyka *Annoncer Jésus-Christ: mais quel Jésus Christ?* (G. Thils). Warto odnotować tytuły: *Recent Research on the Gospel of Thomas* (B. Dehandschutter) *Miracles évangéliques — Miracles apocryphes* (J.-M. Van Cangh), *Augustine on the Interrelations of the Gospels* (H. J. De Jonge), *Jn 4,24 dans l'oeuvre de Hegel* (E. Brito) oraz *Le dynamisme éthique de l'évangile* (J. Étienne). Następuje apendyks *Rubens i czterech ewangeliści* z reprodukcjami i omówieniem dwóch płócien P. P. Rubensa (s. 2539—2541). Całość zamykają indeksy: skrótów, autorów, miejsc biblijnych, podmiotowy oraz alfabetyczna lista autorów wszystkich artykułów.

Redaktorzy napisali we *Wstępie*: „Dzięki przychylniej odpowiedzi i współpracy 125 kolegów *Festschrift* ku czci Neirynecka oferuje panoramę aktualnych studiów nad Ewangeliąmi. Nawet jeżeli nie jest 'monumentum aere perennius', to stanie się niezbędny dla pokolenia uczonych i studentów zajmujących się Ewangeliąmi”. W tych słowach nie ma przesady. Wprawdzie, co zrozumiałe zważywszy na dużą liczbę autorów i szeroki wachlarz poruszanych tematów, artykuły stoją na różnicowanym poziomie naukowym, lecz dominują teksty o dużej wartości merytorycznej. Nie sposób pracować nad Ewangeliąmi bez zapoznania się z tą ważną publikacją. Wydana bardzo starannie zasługuje na najwyższą ocenę jako udana synteza badań nad Ewangeliąmi u schyłku obecnego stulecia. Dość kosztowna publikacja (3000 FRB) powinna się znaleźć w każdej dobrej bibliotece biblijnej.

ks. Waldemar Chrostowski, Warszawa

Bobolanum 2 (1991) s. 1—160, Warszawa 1991, pod red. Józefa KULI-SZA SJ

Recenzowaliśmy już na łamach „*Collectanea Theologica*” pierwszy rocznik czasopisma „*Bobolanum*” (CT 61/1991/4, s. 197—198). Drugi również zawiera wiele ciekawych pozycji z różnych dziedzin teologii i nauk jej pokrewnych, jak starożytna czy współczesna historia chrześcijaństwa. Artykuły opracowane są według wymogów naukowych i z dużym aparatem bibliograficznym. Składną uniwersytet w Harvardzie pragnie je posiadać.

Często poruszany dziś, można powiedzieć modnym zagadnieniem, jest problem pluralizmu. Mówi się o pluralizmie religijnym, kulturowym, pluralizmie poglądów politycznych. W świecie dążącym mimo wszystko do jakiejś jedności dzięki doskonale rozwiniętym środkom społecznej komunikacji, coraz to więcej różnego rodzaju grup pragnie zaznaczyć swoją odrębność. Można powiedzieć, że jedność w różnorodności jest zasadniczym problemem społecznym, kulturowym, politycznym. Emerytowany profesor Katolickiego Instytutu w Paryżu, René Marlé SJ, porusza na tym tle sprawę pluralizmu w teologii.

Autor stwierdza, że chociaż pluralizm teologiczny istnieje w Piśmie św. oraz był obecny w teologii średnowiecznej pod postacią różnych szkół teologicznych, pojawił się on dziś jako zagadnienie stosunkowo nowe. Do tej nowości przyczynił się w znaczny sposób Sobór Watykański II, który korzystając z prac teologów bezpośrednio go poprzedzających postawił przed Kościołem zagadnienia inkulturacji, a równocześnie dopuścił korzystanie z dorobku teologicznego i wartości wyrosłych poza Kościołem rzymskokatolickim. Otworzył przez to znaczną przestrzeń wolności i poszukiwań, a tym samym i pluralizmu, dla teologów katolickich.

W tym samym świetle można się przekonać, że teologia jest z jednej strony dyscypliną Kościoła i wyraża jego wiarę, z drugiej pozostaje w pew-